

ამირან არაბული

ეროვნული ერთიანობის იდეა საისტორიო მწერლობასა და ხალხურ სიტყვიერებაში

ქვეყნის ფიზიკური სიმტკიცის, უტეხოებისა და სულიერი სიმდიერის წინაპირობაა ეროვნული ერთიანობა, რაც ცალკეულ კუთხეებსა თუ მხარეებს შორის ურთიერთთანადგომასა და მათი ინტერესების მაქსიმალურ თანხვედრას გულისხმობს.

ესაა ანბანური ჭეშმარიტება, მრავალგზის რომ გამოიცადა საქართველოს ავბედითი ისტორიისა და თავგადასავლის მრუდზე ხვეულებში.

ერი, რომელიც საერთო, საზიარო მიზნისკენ მიდის, იოლად ძლევს ყოველგვარ „საბრხეს“, ბარიერსა და დაბრკოლებას. მისთვის გადაულახავი სირთულე და სიძნელე არ არსებობს. ერთი კუთხის ფიზიკური და სულიერი ღონე მეორისას ერთვის, ემატება და იმ აუღებელ ციხე-სიმაგრედ იქცევა, რომელსაც მტერი, დამპყრობლური ვნებითა და სულისკვეთებით შეპყრობილი დაუპატიჟებელი მომხვედური, ვერაფერს აკლებს, ვერ ერევა.

გაუტანლობისა და მოღალატეობის მიზეზით ბევრჯერ ჩამოიშალა ჩვენი იმედის გოდოლი და, ღვთის ნებით, ისევ აღდგა და გამაგრდა. ეს სიმბოლოურად და სინამდვილეშიც ბევრია შემთხვევა, როცა რენეგატთა პირადი სურვილებისა და ავიზრახვების კარნახით ლამის მიწასთან გასწორებული, უმოწყალოდ დარბეული და გაჩანაგებული ქვეყანა კვლავ ფეხზე დგებოდა, წელში სწორდებოდა, იარებს ირჩენდა, იშუშებდა და კვლავ ვაჟკაციური შემართებით ებმებოდა შრომისა და ბრძოლის კეერსა თუ უღელში.

ერის საარსებო სივრცისა და ნაციონალური ინტერესების შუაგულში მდგარი დგომაა გარანტი იმისა, რომ გარსმოჯარულ ავისმსურველთა ლეგიონებს საკადრისი პასუხი გაეცეთ და მოეკითხოთ სტუმარმასპინძლობის წესებისა თუ ნორმების ელემენტარული მოთხოვნების ცოდნა, დაცვა და გათვალისწინება.

ეროვნული ერთიანობა ხომ ის ღვთისმიერი მადლია, რომელსაც უფალი მხოლოდ მის მოთაყვანეთათვის იმეტებს. პროვიდენციული თვალთახედვა, ყველაფერს ბედისწერის უალტერნატივო გადაწყვეტილებით რომ ხსნის და განმარტავს, ხშირ შემთხვევაში ისტორიულ სინამდვილეს, მოვლენათა

მიზეზშედგომრივ კავშირებს სხვაგვარად წარმოსახავს და ჩვენდაუნებურად პირადი აქტიურობი შენელებისკენ გვიბიძგებს.

კოსმიური სიჩქარით ცვლადი მოვლენების ასპარეზად ქცეულ საქართველოში მუდამ მწვავედ იდგა ეროვნული მთლიანობისა და ერთიანობის საკითხი. მეფეთა თუ დიდებულთა თვადაუზოგავი გარჯა და ბრძოლაც ყოველთვის აქეთ იყო მიმართული. მოწყვეტილი ნაწილების უკან დაბრუნება და ისევ სახელმწიფოებრიობის ოდინდელ საზღვრებში გაერთმთლიანება უზღვავი სისხლისა და სიმწრის ოფლის ფასად უჯდებოდათ ქვეყნის ხელისუფალთ... და გრძელდებოდა ასე ასწლეულებისა და ათასწლეულების განმავლობაში.

„ნიკოფსიიდან დარუბანდისა ზღუადმდე“ გადაჭიმული ქვეყნის გაძლება და დღეგრძელობა დიდწილად იყო დამოკიდებული მის აბორიგენ მკვიდრთა შეგნებასა და მამულიშვილურ შემართებაზე. ხალხი – ისტორიის მამოძრავებელი მთავარი ძალა – განსაზღვრავდა საკუთარ ბედსა და მომავალს; ხალხის გონიერებაზე, სიბრძნესა და სიდარბაისლეზე გახლდათ დამოკიდებული მისი მიწაწყლის მდგომარეობა, ხან შაგრენის ტყავივით რომ მცირდებოდა, ცოტავდებოდა, ხან კიდევ შვებით მოითქვამდა გამწარებულ სულს და შედარებით მშვიდი, უმფოთველი ყოფაცხოვრების საშუალება ეძლეოდა.

ციხე, როგორც წესი, მეტწილად შიგნიდან ტყდებოდა და მის გამთელებას, ბზარების ამოვსებას, წყლულების მორჩენასა და ერთიანი სხეულის გაჯანსაღებას წელიწადები ჭირდებოდა.

„ცული რას დამაკლებდა, ჩემივე მოძმე რომ არ ეხმარებოდესო...“ მრავლისმეტყველია ეს ანდაზა, დიდ ცხოვრებისეულ გამოცდილებას რომ ემყარება და მოიარებით მიანიშნებს იმ სულგაყიდულ ადამიანებზე, ქვეგამხედვარებსა და სამშობლოს მოღალატეებზე, მტრის მხარეზე რომ აღმოჩნდებოდნენ ხოლმე და ხელს უწყობდნენ ჩვენს მამულში მათ შემოჭრას, შემოღწევას და, ზოგიერთ შემთხვევაში, საბოლოოდ დამკვიდრებას.

დასუსტებული, დამაბუნებული, გათითოვაცებული ქვეყანა ყვავ-ყორნების საძიძვნად იქცეოდა და, ვაჟა-ფშაველას „არწივისა“ არ იყოს, „ცუდი დროის“ კლანჭებში უხდებოდა მოხვედრა...

საქართველოს ერთიანი ფეოდალური მონარქიის შექმნის სათავეებთან ბაგრატ III დგას. მის ბრძნულ, წინდახედულ ნაბიჯებსა და სწორ გადაწყვეტილებებს უკავშირდება ქვეყნის სწორი, გონივრული მართვა და მისი საბოლოოდ შეკვრა და

შეკავშირება. ბაგრატ III-მ, როგორც ცნობილია, მომავლის წინასწარხედვაზე დამყარებული სათანადო ზომები მიიღო კახეთისა და ისტორიული ჰერეთის მიმართ და დიდი ძალისხმევით წყალობით ეს ორი უმნიშვნელოვანესი მხარეც შემოიერთა. ხსენებული მეფის ეპოქაში, კონკრეტულად, XI საუკუნის დამდეგისთვის, დასრულდა ქვეყნის გაერთიანება. ამ დროისთვის ქვეყნის ერთიანობის გარეთ რჩებოდა მარტოდენ თბილისის საამირო. და მის შემოერთებამდე საქართველოს დედაქალაქს ქუთაისი წარმოადგენდა.

ქვეყნის ერთიანობის სასიცოცხლო მნიშვნელობა და ისტორიული აუცილებლობა დიდწილად იყო შეპირობებული გარე საფრთხეების თანდათანობითი ზრდითა და საორბედო ბრძოლების გარდუვალობით. ამ დროისათვის საქართველო მწვავე განსაცდელის წინაშე აღმოჩნდა. მის არსებობას ახალი ჭირი და თავსატეხი დაემუქრა თურქ-სელჩუკთა ძლევამოსილი დამპყრობლის სახით.

ხოლო მანამდე, სახელდობრ, IX საუკუნეში, გრიგოლ ხანძთელმა „ტაო-კლარჯეთში შექმნა ქართლის ნაცვალი ცენტრი, რომლის მთავარი მიზანი იყო საქართველოს გაერთიანება და არაბთა ბატონობის დაძლევა“ (სირაძე, 2005: 91).

აქვე ჩაეყარა მყარი საძირკველი ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიას და ჩაისახა ქართველი მეფეების ღვთიური წარმომავლობის (ე.წ. „ღვთისნებითობის“) იდეა, რაც თავდაპირველად, დიდმა საუკლესიო მოღვაწემ, „ზეცისა კაცმა და ქუეყანისა“ ანგელოზმა“, გრიგოლ ხანძთელმა წარმოსთქვა აშოტ კურაპალატის წინაშე, მასთან პირისპირ საუბარში.

ხოლო ყოველივე ეს მრავალტანჯული საქართველოს ისტორიაში ახალი ეპოქის დადგომას მოასწავებდა...

ვიდრე უშუალოდ ხალხური სიტყვიერების კონკრეტული ნიმუშების გაცნობასა და განხილვაზე გადავიდოდეთ, მიზანშეწონილად ვთვლით მცირე ფოლკლორულ-ისტორიული ექსკურსის ჩატარებას ბაგრატიონთა სამეფო სახლის, ასე ვთქვათ, ღვთივდაცულობის მოტივის ირგვლივ.

ამგვარი გადახვევა მთავარი, მაგისტრალური თემიდან განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ საქართველოს ზეობა და, საერთოდ, ბედი თუ უბედობა, ბევრი თვალსაზრისით სწორედ ბაგრატიონთა გვარ-ჩამომავლობასთან არის დაკავშირებული.

* * *

ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიის შემოსვა თვალისმომჭრელი შარავანდედით, აღჭურვა ზემატერიალური ატრიბუტებით და შემკობა ღვთიური წარმომავლობის აშკარა ნიშნებით არ გახლავთ ხშირი, სადაგი მოვლენა ცოდვითდაცემული კაცობრიობის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში. ეს სწორედ ის გამონაკლისური შემთხვევაა, რომელიც მეფობის მიწიერ განზომილებებაში ცალსახად გამორიცხავს თვალხილულ ლტოლვასა და ინტერესს პირადი განდიდებისადმი, მატერიალურ ფასეულობათა წინ წამოწევისადმი, წარმავალი და, თავისი არსით ხრწნადი, კვდომადი, ჟამიერი ღირებულებებისადმი.

ნათქვამის გამყარებისთვის სავსებით საკმარისია მოვიხმოთ ნაწყვეტი „ისტორიათა და აზმათა“ ტექსტიდან, სადაც ნათლად და საუცხოო სიცხადით ჩანს ქართველთა „ღმრთისა სწორი“ მზექალის სახე და ხასიათი: „...და ესეოდენთა დიდებათა და სიმდიდრეთა გარდარეულთა და სიმაღლეთა შინა ესრეთ იყო, ვითარცა ყოვლად არა რაი ჰქონებოდა, და უარეს და უგლახაკეს ყოველთა კაცთასა შეერაცხა თავი თვისი“ (ქართლის ცხოვრება, 1959: 28).

მეფობა, ვითარცა ადამის მოდგმის ჩვეულებრივი ყოფიერებისა თუ მოღვაწეობისაგან გარკვეულწილად განსხვავებული სოციალური მოვლენა, ძველთუძველესი კულტურის მქონე ქვეყნების მცხოვრებთა შეხედულებით, ჩამოსულია ციდან, უნაპირო სამყაროს სივრცეთა უსასრულობიდან და, ამდენად, ის თავისთავადაა უკვე ღვთიური, ზებუნებრივი, უკვდავებასთან წილდებული. მეფის ბედი და მისი მომავალი წარმატება-წარუმატებლობა ცაში წყდება და დგინდება. იგი ამ ცოდვილ მიწაზე მოვლინებულია იმისათვის, რათა ქაოსი და უწესრიგობა აღკვეთოს, არეულობის ადგილას ჰარმონია შექმნას, მოკვდავთა ჩაწყვდიადებული სამყოფელი სულიერების შუქით გააცისკროვნოს და ქვეყნის უკეთეს მერმისს ჩაუყაროს საფუძველი.

„მეფე ქვეყანაში ღვთის მონაცვლეა, მას მეფობა ღმრთისაგან აქვს რწმუნებული... მეფე სულიწმიდის „მობერვით“ მოქმედებს, აქედან ცხადია, მისი მოქმედება უცდომელია“ (კარბელაშვილი, 1999: 101).

მეფობის განგებისმიერი მომდინარეობის ვერსიის მოცემული სქემისა თუ მოდელის მისადაგება ბაგრატიონთა სამეფო გვარის ცალკეული წარმომადგენლების ბიოგრაფიულ მონაცემებთან და

დაკვირვების გზით მიღებული საგულისხმო დასკვნები არაორაზროვნად მეტყველებს იმას, რომ კულტურული ერების ცოდნა და თვალსაზრისი ბევრი რამით იყო ერთურთის მსგავსი თუნდაც ისეთ უნივერსალურ საკითხთან მიმართებაში, როგორცაა ქვეყნის მმართველ საგვარეულოთა დასაბამი და წარმომავლობა, მათი გენეტიკური ხაზი და ამქვეყნიური ცხოვრების მკრთალი თუ მკვეთრი თავისებურებანი.

მსოფლიო ისტორია იცნობს ზეკაცური სიმაღლით მორჭმულ ინდივიდებსა და სამეფო დინასტიებს, რომელთა დაბადებაში, ზრდასა და საამსოფლო მოღვაწეობაში, მემატაიანეთა მოწმობით და ხალხური გადმოცემებით, ღვთის ხელი ურევია, ღვთის ნებასურვილი ცხადდება. მათი საგანგებო, სრულიად განსხვავებული მისია და მოწოდებაც, რასაც დიდი წარმატებით ახორციელებენ ომიანობისა თუ მშვიდობიანობის ჟამს, ღვთისმიერი თანხმობა-დასტურის უტყური ნიშნებით არის აღბეჭდილი.

ქართულ სინამდვილეში ამ კუთხით ერთობ საჩინო, დაწინაურებული და გამოცალკეეებულია ბაგრატიონთა სამეფო სახლი და ეგვარ-გუჯაბი. ამ გვარის სამეფო დინასტიის არსებობის, ღვწისა და ზეობის დიადი ხანა თითქმის თორმეტ ათასწლეულს წვდება და მოიცავს, ისევე, როგორც არაერთ სხვა ქვეყანასა და ამ ქვეყნების ხელისუფალთ, მათაც დასდგომიათ დასუსტების, დაძაბუნების, დაღმასვლისა და დაცემის ხანგრძლივი თუ ხანმოკლე პერიოდები, მაგრამ, მთლიანობაში, ბაგრატიონებმა ღონივრად ზიდეს მათზე მინდობილი საპატიო სახელმწიფოებრივი ტვირთი. სხვა საუკუნეებსა თუ ათწლეულებზე რომ აღარაფერი ითქვას, სწორედ მათი უთვალსაჩინოესი წარმომადგენლების, თანამედროვეთა და მადლიერ შთამომავალთა მიერ ღვთაებათა რანგში აყვანილი მეფეების – დავით აღმაშენებლისა და თამარის უკიდეგანო ღვაწლისა და წყალობის შედეგია შუა საუკუნეების საქართველოს „ოქროს ხანა“; ქვეყნის განმტკიცება, გაძლიერება და მანამდე არნახული აღმასვლა.

მესიანისტური იდეა, როგორც მძლავრი იმპულსი, ბიძგი და სტიმული ერის ღირსეული არსებობის, განვითარებისა და გადარჩენის დიდ საქმეში, ამა თუ იმ სახით, ხასიათითა და ოდენობით მრავალ ქვეყანაში არსებობდა და დღესაც არსებობს. ხოლო ამ ლამაზი იდეის უმთავრეს მიზანს ეროვნული ხელჩაქნეულობის, უიმედობის, ნიჰილიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა და კაცობრიობის მყოფობის კონტრასტებით აღსავსე კონტექსტში თვითდამკვიდრებისაკენ დაუოკებელი სვლა და სწრაფვა შეადგენს.

თუკი გავითვალისწინებთ და გონების თვალთ გადავხედავთ საქართველოს შორეულ წარსულს, პერმანენტული მტრიანობისა და განსაცდელის უმძიმეს პერიოდებს, ქვეყნის გეოპოლიტიკურ მდგომარეობას, უცხო რჯულისა და მოდემის მრავალრიცხოვანი ხალხების გარემოცვაში ყოფნას და იმ რეალურ გართულებებს, რაც მათი მხრიდან ყოველწამიერად იყო მოსალოდნელი, სავსებით კანონზომიერი და ისტორიული აუცილებლობით ნაკარნახევი გამოჩნდება ქართული მესიანი-სტური იდეის ესოდენი სიფართოვე, მასშტაბი და დაუსაზღვრავი განფენილობა.

ბაგრატიონთა საგვარეულოს, დაბადებიდან ვიდრე დღევანდლამდე, განუშორებლად თან სდევს და, ხან მკრთალად, ხან კიდეც ცხადლივ და მკაფიოდ აჩნია დავლათიანობის, ღვთიურ საწყისებთან წილდებულობის, ერთადერთობისა და განსაკუთრებულობის დაღი (შდრ. ხალხური: „დავლათი ღუდუშაურთა ღვთისგნით აქვს ნაბოძვარი“).

ბიბლიური დავით წინასწარმეტყველის ნათესავად ბაგრატიონთა სამეფო გვარის გამოცხადებით დაედო სათავე და საძირკველი მათი ულუმპიანობისა და სვიანობის საყოველთაოდ ცნობილ იდეას. ბაგრატიონთა გენეალოგიის ხაზი დავით წინასწარმეტყველიდან იწყება, რაც ქართველი ბაგრატიონებისა და ქრისტეს უცილო ნათესაობაზე მიუთითებდა, მათ სულისმიერსა და სისხლისმიერ სიახლოვეს მოწმობდა, ხოლო საბოლოოდ ამ სამეფო დინასტიის განუმეორებლობას ქადაგებდა და ცხადყოფდა.

როგორც ქართული, ასევე უცხოენოვანი ზეპირი თუ წერილობითი წყაროები, გარდა დავით წინასწარმეტყველისა, ბაგრატიონების საგვარეულოს წინაპრებად ასახელებენ ჰურიასტანის მეფე სოლომონს, გუარამ კურუპალატს, ებრაელ ტყვე შამბათს და ფარნავაზიანთა სამეფო დინასტიას.

სწორედ ფარნავაზი ითვლება საქართველოში პირველი სამეფო დინასტიის ხელდამსხმელად და მესაძირკვედ. ასე რომ მზიურობის ნიშნით გამორჩეული მეფის მიერ დაწყებულ აღმშენებლობით გზას ძალმოსილი გამაგრძელებლები გამოუჩნდნენ მისი შთამომავლების, ე.ი. ბაგრატიონების სახით.

ნაშრომში „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ ვახუშტი ბაგრატიონი (ბატონიშვილი) აღნიშნავს, რომ ბაგრატიონნი ცნობილნი იყვნენ „მხნეობითა, სიბრძნე-ქველობითა და ქვეყნისათვის

თავდადებულობითა“ (ქართული მწერლობა, 1990: 59). და იქვე: „გარნა გლებთა უწიგნოთაცა უწყიან ძლიერება გორგასლისა, დავით აღმაშენებლისა და თამარ მეფისა“.

„უბირი“ გლებების გული და გონება ახლოს არ იკარებს და ხსოვნის სახიზრებში არ ინახავს ისეთ რასმეს, რაც მისთვის უცხო და მიუღებელია; რაც არაა ღირსი „ხელისხელ“ ზიდვისა, გაფრთხილებისა და საუკუნეების ქარცეცხლში უბით გამოტარებისა; რაც მის გემოვნებას, გრძნობასა და მსოფლმხედველობას არ ეთანადება.

შესაბამის ფაქტორივ და თეორიულ პოსტულატებზე დაყრდნობით ქართულ საისტორიო მეცნიერებაში შემუშავებულია შეხედულება, რომლის მიხედვით „ქართველ ბაგრატიონთა ღვთიური წარმოშობის კონცეფციის შემქმნელის პრიორიტეტი გრიგოლ ხანძთელს ან მისი ცხოვრების აღმწერელს – გიორგი მერჩულეს ეკუთვნის“ (მამისთვალიშვილი, 1998: 20).

მოტანილი თვალსაზრისი, ვფიქრობთ, კრიტიკულ გადახედვას საჭიროებს.

ავტორი იმავე ნაშრომში წერს: „დიდი ხნის განმავლობაში მთარულმა ლეგენდამ ბაგრატიონთა გვარის წარმოშობისა და მისი განსაკუთრებული დანიშნულების შესახებ ოფიციალური აღიარება ჰპოვა, რისი მიღწევა მხოლოდ ეკლესიის თანხმობითა და შეწევნით შეიძლებოდა“ (მამისთვალიშვილი, 1998: 17).

რახან ზემოხსენებული ლეგენდა ბევრად ადრე იყო შექმნილი, გასული და გავრცელებული ხალხის ფართო მასებში, რაღა თქმა უნდა, ბაგრატიონთა ღვთიური მოდენილობის თეორიაც, თუნდაც ჩანასახოვან, „ემბრიონალურ“ მდგომარეობაში, თავისთავად იარსებებდა და მისი ლეგიტიმაცია, დახვეწა და წერილობითი სახით გამოთქმა „ეკლესიის თანხმობითა და შეწევნით გრიგოლ ხანძთელს ან მისი ცხოვრების აღმწერს მოუწია“.

ხოლო აღნიშნული თეორიის „არქექტიპად“, პირველსახედ, წინამარცვლად ანუ იმ ნოყიერ ნიადაგად, რამაც ბაგრატიონთა გენეალოგიის შესახებ ცალსახა რწმენა-წარმოდგენის ჩასახვა და გაჩენა განაპირობა, დიახაც რომ ფარნავაზის სიზმარი უნდა ვიგულოთ; სიზმარი, რომლის აზრი და, გნებავთ, მიზანდასახულობა გაცილებით ღრმა, ვრცელი და შორსმიმავალია, ვიდრე ამას რიგითი მოკვდავის მიერ ნანახი, ხევსურულ შესატყვისს რომ მივმართოთ, „საოცარი“ გულისხმობს.

ღვთიური მადლით განათლულ, სიმბოლური მინიშნებებით გაჯერებულ, უცნაური სიგნალებით დატვირთულ სიზმარს სინჯავს არა მდაბიო, სოფლის ჩვეულებრივი მკვიდრი თუ მოსახლე, არამედ თავისი სოციალური სტატუსით მთის მწვერვალზე შესადგომად გამზადებული პიროვნება, ვინც დასაბამი უნდა მისცეს და სამომავლო გზა დაულოცოს პირველ სამეფო დინასტიას საქართველოში.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება აღინიშნოს, რომ ბაგრატიონთა საგვარეულოს ღვთიური წარმომავლობის იდეა თავდაპირველად ხალხურ სიტყვიერებაში, ამბის ზეპირად თხზვის ტრადიციაში ჩაისახა და მართლმადიდებლური ეკლესიის წიაღის გავლით მხოლოდღა შემდგომ მოხდა მისი ლიტერატურული ფიქსაცია და ჩამოყალიბება.

ბაგრატიონთა ღვთისმიერობის, ანუ ივ. ჯავახიშვილის მიერ მარჯვედ მიკვლეული და გამოყენებული გამოთქმა რომ მოვიშველიოთ, „ღვთისნებითობის“ საკითხი მჭიდროდ არის გადაჯაჭვული ქართული პოლიტიკური აზროვნების ისტორიასთან.

ეროვნული იდეოლოგიის შექმნა და ქრისტიანული ქვეყნის ხელისუფალთა სამომავლო მოღვაწეობის გონივრული გეგმის შემუშავება უსათუოდ მოითხოვდა ისეთი „მექანიზმის“ მოფიქრებასა და ამუშავებას, ისეთი თვალსაზრისის დანერგვასა და გავრცელებას, რომელიც სასრული ყოფითობის საზღვრებში კი არ მოაქცევდა ობიექტურ შეხედულებას ადამიანურ შესაძლებლობათა შეზღუდულობაზე, პირიქით, ხელს შეუწყობდა საქართველოს პოლიტიკურ მესვეურთა ხარიზმატულობის სანუკვარი რწმენის თანდათანობით გაღვივებასა და გამარადიულებას.

აქეთკენ ისწრაფვოდა მართლმადიდებლური ეკლესია; აქეთკენ იყო მიმართული სამეფო კართან დაახლოებული საერო პირების რუდუნება და ძალისხმევა; ამავე მიმართულებით დუღდა და დიოდა მდაბიოთა თუ დიდგვაროვანთა ფიქრი და საწუხარი. და ასე, წლიდან წლამდე მყარდებოდა და იკრებდა ძალღონეს იდეა საქართველოს ხელისუფლების სვიანობისა, საკრალურობისა და განუმეორებელი, მანამდე არგაგონილი ძლიერებისა.

ხოლო ეს ყოველივე, თავის მხრივ, ქვეყნის ერთიანობისათვის წარმატებული ბრძოლის წისქვილზე ასხამდა წყალს; წისქვილზე, რომელიც განურჩევლად ფქვავდა მომცდარი ყანის უღალო და წმინდა, ჯიშინ პურის მარცვალს.

* * *

როცა საუბარია ქვეყნის ერთიანობაზე, ლოგიკურად მივდივართ იმ მიზეზების ძიებამდე, რაც ჩვენს წარუმატებლობას, დაძაბუნებასა და დამარცხებას განაპირობებდა. გმირი, რომელიც, არცთუ იშვიათად, ღირსეულად ხვდება და უმკლავდება მოწინააღმდეგეს, შესაძლოა სამშობლოსთვის თუ მშოლიური წყალ-ჭალისთვის ზიანისა და გამოუსწორებელი ვნების მომტანიც აღმოჩნდეს. ის, ერთი მხრივ, მედგრად იცავს თავის კუთხეს, თავის ქვეყანას, მიდის მთის გადაღმა და მტერს აწიოკებს, ხოლო, მეორე მხრივ, შინაური შფოთისა და აშლილობის ინსპირატორია, თავისი შეგნებული თუ გაუაზრებელი ნაბიჯებით მეზობელ თანამოძმეებს უჩენს თავსატეხს და გვეცნობა, როგორც სამთელ-ქვეყნო ინტერესების არადჩამგდები და ფეხქვეშ გამთელავი „ძე შეცთომილი“.

ამგვარ გმირებს (უფრო სწორად – ანტიგმირებს) იცნობს ჩვენი ზეპირსიტყვიერება და, მათ შორის, შეიძლება ითქვას, გამოირჩევა გორგი თილისძე, თუში ვაჟკაცი, რომელსაც თედო რაზიკაშვილი „ლეკების სულთამხუთავს“ უწოდებს. თილისძეს ფოლკლორული ტრადიცია ერეკლე მეფის თანამედროვედ თვლის. ლექსების ციკლი მას წარმოგვიდგენს იმ მეზობლად, ვისაც ჩრდილო-კავკასიური ასპარეზი არ ჰყოფნის, ლეკების რბევას არ ჯერდება და დაუნდობლად იქცევა ფშავის ერთერთ უცნობილეს სოფელ ხოშარაში. დრამატული ჟღერადობის ლექსში შესარიგებლად და დანაშაულის მოსანანიებლად ფშავში გადასულ გორგი თილისძეს ფშავლები მწვავე საყვედურით და გულისწყრომით მიმართავენ:

შენ აქ არ მოგევალოდა,
დიდი ჰქენ ცოდვა-ბრალო...
ჩამოხვე ხოშარაშია,
ცისაკ აუშვი ალიო.
შაჰყარე დიაც-ყმაწვილი,
კალოდ გალექე მკვდარიო,
ნაკვეთაურის ჭერხოსა
შენ შეხსენ რკინის კარიო,
სალუდე დასჭერ ქობები,
ღმერთს მისდიოდა ჩქამიო.

(ხიზანაშვილი, 1887: 33-34)

ერთხელაც, ფშავზე მოულოდნელი თავდასხმისას, მწარე მარცხი იწვნია გორგი თილისძემ და გადაწყვიტა მეზობლებთან

შერიგება: თავლამარის ჯვრიდან ბროლის ქვა წაიღო და ჩილოს მალლა ფშავლების უმთავრესი სალოცავის ნიში დააარსა. თავისი ნამოქმედარის ცივი გონებით შეფასებამ გმირს პოზიტიური ნაბიჯი გადაადგმევინა და კუთხეთა ერთიანობის საძირკველში დროგამძლე ქვა ჩაადებინა.

* * *

მთიელთა თემების პირისწყლისა და ერთობის შემნახავ ქმედით ფაქტორთა შორის მოიაზრება ჯვარ-ხატების სახელწოდებით ცნობილ საკულტო ნაგებობებში დავანებული ღვთისშვილების მეგობრობა და ე.წ. „მოდე-მომძეობა“. ლოკალური ღვთაებები თავიანთი საყმოს, სახელდობრ, ხუცეს-დასტურების თანხლებით მოგზაურობენ ხევსურეთიდან მთების გადაღმა მდებარე თუშეთში და მრევლსა თუ მლოცველს ფხოველთა ერთად ყოფნის, ერთიანობის აუცილებლობას შეახსენებენ.

გასული საუკუნის 50-იან წლებამდე მოაღწია საკრალურმა რიტუალმა, რომელსაც ტრადიციულ საზოგადოებებში „ჯვარიონს“ ანუ „ხატიონს“ უწოდებენ. ხახმატისა და კარატის ჯვრების „აბმული“ (ე.ი. აღვაზმული, დამშვენებული) დროშები რიტუალურ მოგზაურობას ათენგენობის დღეებში იწყებდნენ და კვირის თავზე გომეწრის ხეობაში ამთავრებდნენ.

ჯერ კიდევ IV საუკუნეში ხევსურეთიდან თუშეთში საცხოვრებლად გადასულ („ხოლო ფხოველთა დაუტევეს ადგილი მათი დაგარდავიდეს თუშეთს“, – გვეუბნება „ქართლის ცხოვრება“) ხევსურებს თან მიჰქონდათ თავიანთი სალოცავების ნივთიერი ნიშნები და ახალ სამოსახლოში საკულტო კერებს აფუძნებდნენ... ასე დაარსდა პირიქითისა თუ გომეწრის ხეობებში ხახმატისა და კარატის სახელობის სალოცავები. შესაბამისად, სუფთა, ურიოშო ადგილებში გაჩნდა მომცრო ტერიტორიები, რომლებიც „ხევსურთ მოე“-დ და „ხევსურთ წაე“-დ არის სახელდებული... ერთ-ერთი ინფორმატორის სიტყვით, „თუშეთში ხევსურეთიდან წასული ხალხი ცხოვრობდა. ნიშები ჰქონდათ წაღებული. ჯავრხატები თავიანთ ყმებს მიჰყვებოდნენ თუშეთში. სხვანაირი ახსნა „ჯვარიონს“ არ აქვს“.

გარდა ამისა, საზაფხულო დღეობებში („ათნიგენობები“ ერთ თვემდე გრძელდება თუშეთის სოფლებში) ერთმანეთს ხვდებოდნენ ბახტრიონის 1859 წლის ბრძოლის მონაწილეთა შორეული შთამომავლები და ამით თუშეთისა და ხევსურეთის ძმობას კიდევ უფრო აღრმავებდნენ და განამტკიცებდნენ.

* * *

ნანატრი მდგომარეობა, როცა მრავალ ჭირგამოვლილი ქვეყნის სულსა და გულში ერთობისა და სიჯანსაღის ღადარი ღვივის, სანიმუშო ლაკონიზმით არის უკუფენილი გიორგი მერჩულის ქრესტომათიულ სიტყვებში: „ქართლად ფრიადი ქვეყანაი აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვაი ყოველი აღესრულების“.

ესაა მოწესრიგებული სამონასტრო ცხოვრების გრანდიოზული სურათი, არა უტყვი და სტატიკური, არამედ ცოცხალი, შთამბეჭდავი, სრულფასოვანი და მრავლისმეტყველი.

საერო და საეკლესიო პირთა ერთობლივი ძალისხმევა დაგვირგვინდა შედეგით, რაც იშვიათია თუნდაც განახლების გზაზე დამდგარი ცივილიზებული ქვეყნების ცხოვრებაში...

საისტორიო წყაროებში დაწურული სახით გამოცემული სახელმწიფოებრივი ვითარება, გარკვეული სპეციფიკის გათვალისწინებით, წარმოდგენილია როგორც სიტყვაკაზმულ ქართულ მწერლობაში, ასევე ხალხურ სიტყვიერებაში.

აღსანიშნავია, რომ ფოლკლორული შემოქმედების შემთხვევაში მეტწილად საქმე გვაქვს არა მთლიანი ქვეყნის, ერთიანი საქართველოს წარმოჩენის ცდასთან, არამედ მის კუთხეებს შორის არსებული კონფლიქტებისა თუ თანახმიერების კონკრეტულ გამოვლინებებთან.

ერთი რამ ცხადია: ხალხური პოეზიისა და პროზაული ნარატივების უჩინარ ავტორთა მოწონებასა და აღფრთოვანებას იწვევს ყოველი ცალკე აღებული ინიციატივა და წადილი, რაც ერის ერთობისკენ, გაძლიერებისკენ და სამომავლო ორიენტირებისკენ არის მიმართული.

დამოწმებული ლიტერატურა:

კარბელაშვილი, 1999: მ. კარბელაშვილი, „ბაგრატიონთა დინასტია და ქართული პოლიტიკური თეოლოგია“. ლიტერატურული მიკროანი, XX. თბ., 1999;

მამისთვალიშვილი, 1998: ე. მამისთვალიშვილი, ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიის გაღვთიურების საკითხისათვის, ალექსანდრე ორბელიანის ხსოვნისადმი მიძღვნილი კრებული. თბ., 1998;

სირაძე, 2005: რ. სირაძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია. თბ., 2005;

ქართული მწერლობა, 1990: ქართული მწერლობა, 8. თბ., 1990;

ქართლის ცხოვრება, 1959: ქართლის ცხოვრება, II. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ. თბ., 1959;

ხიზანაშვილი, 1887: დ. ხიზანაშვილი, ფშაური ლექსები. ტფ., 1887.

Amiran Arabuli

The Idea of National Unity in the Georgian Historical Literature and Folk Sources

In the medieval Georgian chronicles and hagiographical texts the most prominent political and ecclesiastical figures, the supporters of the Georgian unity (King David the Builder, Queen Tamar, King Heraclius II...), are represented as executors of God's desire. The same tendencies are impressively reflected in Georgian folk sources.

The article discusses Georgian historical literature and oral sources which emphasize the idea of Georgian unity.